

30 SENE EVVEL İSTANBUL

AKŞAM YAZILARI 1

SERMET MUHTAR ALUS

Hazırlayan
Yakup Öztürk

✕ @ / otukennesriyat

YAYIN NU: 2132
KÜLTÜR SERİSİ: 1153

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-749-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzeltili: Nesrin Eke

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

SERMET MUHTAR ALUS (1887-1952): Sermet Muhtar Alus, 28 Mayıs 1887'de İstanbul'da Firuzağa Mahallesi'nde doğdu. Çocukluk yıllarını Şehzadebaşı'nda, sonradan yıkılıp yerine Letafet Apartmanı yapılan dede konağında geçirdi. Göbek adı Osman'dır. Sermed, ebced hesabıyla Kamerî takvimden doğum yılı olan 1304'ü gösterir. Pangaltı Harbiye Mektebi'nin Erkân-ı Harb sınıflarına 25 yıla yakın topçuluk ve askerî tarih dersleri veren, Askerî Müze'yi kuran Ahmed Muhtar Paşa'nın oğludur. Annesi Fatma Kevser Hanım, *Hanımlara Mahsus Gazete*'de F. K. imzasıyla makaleler yayımlamıştır. Erkân-ı Harb Feriki Âbid Paşa'nın kızıdır. Anne tarafından dedesi 1270'te Silistre'yi müdafaa eden, sonra müşirlikle Umum Rumeli Kumandanı olan Mehmed Rifat Paşa'nın torunudur. Kevser Hanım, oğlu Sermet Muhtar'dan iki yıl sonra vefat etmiştir. Sermet Muhtar Alus, hem babası hem dedesi cihetinden çocukluğunu Osmanlı saray terbiyesi ve bürokrasisine tanıklıklar ile geçirmiştir.

İlk ve orta tahsilini hususi öğretmenlerden aldığı derslerle tamamladı. Annesinin amcası, Kur'an-ı Kerim, tecvid ve ilmiyal hocası Çarşambalı Hasan Tahsin Efendi; hafız, hacı, huzur hocalarından ve kürsü şeyhlerindendi. Hikemiyatta, fıkıhta Arapça ve Mesnevi şerhinde üstat kabul edilirdi. Alus, Fransızca ve Almancayı erken yaşlarda öğrendi. Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den resim dersleri aldı. Matbuata, kaleminden önce resim ve çizimleri ile girdi. Tefrika edilen pek çok romanını kendisi resimledi. İlk eğitimini mahallelerinde, evlerinin karşısında bulunan Firuzağa Camii'nin imamı Hacı Hafız Mustafa Efendi'den aldı. Ailenin Anadolu yakasına taşındığı yıllarda, civar komşularından Vezneciler'deki Şemsü'l-Maarif'in kurucusu ve müdürü Selanikli Abdi Kâmil Bey'in Göztepe'deki Mekteb-i Latif'ine devam etti.

Çocukluk yıllarında Ahmed İhsan'ın Jules Verne çevirilerini iştahla okudu. Bu kitapların resimsiz olarak çıkarılmasını çocuk yaşta sorguladı. Bunlar her evde okunduğu gibi Alus'un anneannesinin de elinden düşmüyordu. Kendisi de henüz elifbeye başlamadan bu kitapların resimlerine bakarak okumaya merak saldı. Okuduğu ilk kitap Ahmed İhsan'ın tercüme ettiği *İki Sene Mektep Tatili* kitabıydı.

Çocukluğu babasının devlet ricaline mensup olmasından dolayı askerî erkân arasında geçti. Onun eğitim hayatının ve karakterinin şekillenmesinde aile dostlarının da payı büyüktü. Dedesinin ve babasının yabancı dostlarından kendisine de hediyeler geldi. Belçikalı, askerî muharrir, Türkçe de dâhil 12 dil bilen General Neyt, her yıl Brüksel'den Sermet Muhtar'a kitaplar gönderdi. Bu kitaplardan, Kongo ülkesine, Orta Afrika'daki Ruwenzori dağlarına ve Okyanusya adalarına dair olan birkaçını yıllarca kütüphanesinde tuttu.

1905 yılı Eylül ayında, Mekteb-i Sultanî'nin son sınıfına imtihanla girdi. 1906'da diploma aldı. Galatasaray'dan sonra Mekteb-i Hukuk'a devam etti. Burada öğrenciyken haftalık mecmualarda Necdet müstearıyla küçük hikâyeler yayımladı. 1908'den sonra Galatasaray'dan arkadaşı Osman Kemal ve Mekteb-i Hukuk'tan arkadaşı Said Hikmet'in çıkardığı *el-Üfürük* adlı mizah gazetesine karikatürleriyle destek oldu. *Davul* gazetesinde de bazı yazıları ve karikatürleri yayımlandı. Erken yaşlarda öğrendiği Fransızca sayesinde Paris'te çıkan *Illustration* mecmuasının fasiküllerini derledi, bunun tesiriyle telif ve tercüme eserler kaleme aldı. *Helâl Mal* adlı adaptesi Muhsin Ertuğrul'un *Temaşa* gazetesinde tefrika edildi. Kitap olarak da basıldı. Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel'le çeşitli oyunların adaptesinde bulundu. Bu oyunların bazıları Muhsin Ertuğrul tarafından sahnelendi.

Rumeli Orduları Müşiri Hakkı Paşa'nın torunu, Dr. Rüştü Bey'in kızı ve şair Necdet Rüştü Efe'nin kız kardeşi Semiha Hanım ile evlendi. Bu evlilikten Alus'un tek çocuğu Elhan doğdu. Elhan Türsan, 1939 yılında evlenene kadar babasıyla yaşadı. 1996 yılının Aralık ayında vefat etti. Sermet Muhtar Alus'un, kızına "Elhân-ı Şita" şiirinden ilhamla isim koyduğu bir hakikatse de onun edebiyat meclislerinde uzun soluklu kaldığı hakkında kesin bir kanaate varmak mümkün değildir. Buna mukabil edebiyatçılarla olan dostluklarından birtakım hatıraları da naklettiği görülür. Göztepe yıllarında Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Selami İzzet, Vâlâ Nureddin, Mecdi Sadreddin'i tanıdı. Sermet Muhtar'ın gündelik edebiyata ve edebiyat topluluklarına olan ilgisi birkaç yazısında anlattığı edebiyat hatıraları dışında görülmez. Yazılarında ve romanlarında devrin edebiyatını yakından takip ettiği görülür; ancak edebiyatçılardan dostluk kurduğu kişiler ya da katıldığı meclisler oldukça azdır. Bu sebeple "Meşrutiyet'ten Evvel Edebî Sohbetler ve Tahsin Nahid'in Evinde İçtimalar" yazısı Alus'un biyografisini inşa etme sırasında dikkate değer malzeme sunar.

Hayatının uzunca bir devrini varlık içerisinde geçiren Sermet Muhtar Alus'un yazılarından maişet kaygısı yaşayıp yaşamadığı anlaşılmaz. Ancak, 1920'lerin sonundan itibaren eski ihtişamını kaybeden ailenin geçim sıkıntısı yaşadığı, Alus'un da bunun üstesinden gelmek için çokça telif yazı kaleme aldığı görülür. 1920 yılında basılan *Musée Militaire Ottoman Guide*'ın kapağında Alus için "Umur-ı Fenniye ve Tarihiye Kâtibi" ifadesi yer alır. Müzede Fransızca ve Türkçe rehberler hazırlamış babası Ahmet Muhtar Paşa'nın 1926'da vefatından sonra bu görevinden ayrılmıştır. Daha sonra bir memuriyette ya da başka bir işte düzenli olarak çalışmamıştır.

Sermet Muhtar Alus'un asıl yazı faaliyetleri 1931 yılından sonradır. Bu tarihten vefat ettiği yıl olan 1952'ye kadar pek çok yazısı *Akşam* gazetesinde

çıktı. Yaşadığı yıllar, Türk edebiyatının modernleşme ve çözülme yıllarına denk geldiği hâlde, gençliği ve olgunluğu yeni akım ve edebî heyetlerin tesis edildiği bir devirde geçmesine rağmen Alus'u bunların içerisinde göremeyiz. Alus, hayatının son yıllarında Taksim'de bir apartman dairesinde yaşadı. Geçirdiği kısa süreli bir hastalık neticesinde 20 Mayıs 1952'de vefat etti. Ölüm sebebi olarak kalp krizi teşhisi konmuştur. Cenaze namazı 30 kişiden daha az bir cemaat tarafından Beyazıt'ta kılındı. Silivrikapı Mezarlığı'nda babası Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın yanına defnedildi.

Ardında kitaplaştırmış ya da tefrikada kalmış onlarca roman, hikâye, piyes ve eski İstanbul'u anlatan binlerce yazı bıraktı.

Yakup Öztürk: 1985'te Üsküdar'da doğdu. İstanbul'da Türk Dili ve Edebiyatı ile Felsefe alanında lisansını tamamladı. Farklı gazete ve dergilerde muhabirlik yaptı, yayınevlerinde çalıştı. Sermet Muhtar Alus'un Eserlerinde İstanbul başlıklı teziyle doktor unvanı aldı. 2013'te Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu. Hâlen aynı bölümde öğretim üyesidir. *Memleket Mektep Meclis Arasında Bir Hayat Faruk Nafiz Çamlıbel* (2017), *Bozoklu Osman Şakir'in Musavver İran Sefâretnâmesi ve Fatih'ten 1914 Kuşluğu'na Türk Resim Sanatı* (2018), *Türkçeye Adanmış Bir Ömür Nihad Sâmî Banarlı* (2022), *Muhaliif, Bürokrat, Şair Ziya Paşa* (2023) telif eserleridir. Ebuzziya Tevfik'in *Yeni Osmanlılar Tarihi*'ni (2019) hazırladı.

İÇİNDEKİLER

HAZIRLAYANIN NOTU	13
30 SENE EVVEL BEYOĞLU CADDE-İ KEBİRİ, BURADAKİ DÜKKÂNLAR VE MÜDAVİMLERİ.....	15
30 SENE EVVEL BEYOĞLU'NDA EN ÇOK GÖRÜLEN SİMLER, TOKATLIYAN'IN GEDİKLİLERİ	23
O ZAMANIN GÜZEL ERKEKLERİ, KADINLAR ARASINDA DİLDEN DİLE DOLAŞANLAR.....	27
DİLLERE DESTAN OLAN ESKİ KÂĞİTHANE ÂLEMLERİ NASILDI, BURADA NASIL EĞLENİLİRDİ?.....	33
DİREKLERARASI'NDA RAMAZAN PİYASASI VE GİZLİ İŞARETLERİN MANALARI.....	39
ESKİ FENERBAHÇE ÂLEMLERİ, BURADA YAPILAN PİYASA VE MEŞHUR SİMLER.....	45
FENERBAHÇE DENİZ HAMAMLARI O ZAMANLAR EN ÇOK RAĞBET GÖREN YERDİ	51
MANAKYAN'IN OSMANLI DRAM KUMPANYASI VE KUMPANYANIN BAŞLICA ARTİSTLERİ	55
HANDEHANE-İ OSMANÎ, MESERRETHANE-İ OSMANÎ, EĞLENCEHANE-İ OSMANÎ VE OYUNLARI	61
TULUAT KUMPANYALARINDA KANTO ÇOK MÜHİMDİ. KANTOCULARA GELİNCE... ..	67
MAMA MESİRESİNİN ŞAŞAALI ZAMANLARI, HAMDİ MERHUMUN ORTA OYUNLARI	73
SEYYAR VARYETE NUMARALARI: AKKÂMLAR, KABAKÇI, KUKLACI, AYICILAR, SEYYAR SAZ	79
ESKİ İNCE SAZ TAKIMLARI, AMATÖR VE PROFESYONEL SAZ HEYETLERİ	83

ESKİ 19 AĞUSTOS DONANMA GECERİ VE O ZAMANIN MEŞHUR DONANMACILARI	89
KÖPRÜDEN HAYDARPAŞA'YA GİDİŞ, VAPURDAKİ ŞAYAN-I DİKKAT SİMALAR VE SOHBETLER.....	95
ESKİ KAYIŞDAĞI ÂLEMLERİ, TOZ TOPRAK İÇİNDE HOPLAYA ZIPLAYA GİDİŞ.....	103
KADIKÖY TARAFI VE KUŞDİLİ İLE HAYDARPAŞA ÇAYIRININ MEŞHUR SİMALARİ	109
İSTANBUL'UN ESKİ MEŞHUR MAĞAZALARI, ÇARŞILARDA ALIŞVERİŞ, TERZİLER.....	115
ESKİ DÜĞÜNLER, VELİME CEMİYETİ, DAVETLİLERİN HAZIRLIĞI VE KOLTUK RESMİ	121
ESKİ SÜNNET DÜĞÜNLERİ; HOKKABAZ, ORTA OYUNU, KARAGÖZ VE ÇENGİLER.....	127
ESKİ ZAMAN YANGINLARI, İTFAİYE TEŞKİLATI VE MAHALLE TULUMBALARI.....	133
ESKİ ZAMAN KONAKLARI VE KONAKLARIN BELLİ BAŞLI SİMALARİ	139
ESKİ KONAKLARIN GEDİKLİ KADINLARI VE BUNLARLA B ERABER KONAKLARA GELENLER.....	145
ESKİ KONAKLARIN SELAMLIK TARAFI VE BURANIN GEDİKLİ ERKEKLERİ	151
NAZARA, BÜYÜYE, ŞİRİNLİĞE KARŞI TEDBİRLER; BÜYÜ YAPMAK, BÜYÜ BOZMAK İŞLERİ.....	157
MEŞRUTİYET'TEN EVVEL EDEBİ SOHBETLER VE TAHSİN NAHİD'İN EVİNDE İÇTİMALAR.....	163
İSTANBUL'UN ESKİ AMATÖR BİSİKLETÇİLERİ VE BUNLAR ARASINDA EN İLERİ GELENLERİ.....	169
ESKİ SPORLAR, 1905'TE GALATASARAY KULÜBÜNÜN TEŞKİLİ VE TÜRK SPORCULARI.....	175
1905'TE GALATASARAY LİSESİ'NDEKİ TALEBE VE ŞAYAN-I DİKKAT BAZI SİMALAR.....	181

1905 SENESİNDE GALATASARAY HOCALARI ARASINDA DERS NAZIRI CEMİL BEY'İN VAKARI, ZİYA BEY'İN FRANSIZCASI.....	187
O VAKİTLER İSMİ "MEKTEB-İ HUKUK-I ŞAHANE" VE İÇİ BABİL KULESİ GİBİ BİR YERDİ.....	193
"MANASTIR MUTASARRİFLİĞINA" MI? "MİNNA SETERE MUTTASİRÜN FELEGUNNE" Mİ?.....	199
O ZAMANIN DOKTORLARI ARASINDA ŞÖHRETİ ÂFÂK-GİR İKİ KİŞİ VARDI.....	205
HASTA KOĞUŞUN KAPISINDA GÖRÜNÜR GÖRÜNMEZ BAĞIRDI: "DUR ORADA... SOYUN"	211
BOĞAZ, KULAK, GÖZ, NİSAİYE, ASABİYE MÜTEHASSISLARININ EN MARUFLARI KİMLER?.....	217
HALİL BEY'İN FIRÇASINDA DAHA O ZAMANDAN BİR BAŞKALIK, BİR YENİLİK GÖRÜNÜYORDU	223
TULUMBACI KIYAFETLİ ZEBALLÂ GİBİ İKİ ADAM BİZİM ÜZERİMİZE ATILDI VE.....	231
PATLICAN DOLMASINI HÂMİL KOCA KAYIK TABAĞINI ŞETARET KALFA SOFRAYA GETİRİNCE	237
RAMAZANDA, EVVELDEN HABER VERMEDEN BASKIN TARZINDA İFTARA GİTMEK ÂDET İDİ.....	243
İSTİBDAT DEVRİNDE HANGİ KELİMELER NETAMELİ, HANGİ KELİMELER NETAMESİZDİ.....	249
RÜTBE, NİŞAN, MADALYA BOLLUĞU "ZAMM-I MAAŞ" VE İHSAN-I ŞAHANELER.....	255
ABDÜLHAMİD DEVRİNDE MİMLİLER VE BUNLARIN ÖN SAFINDA BULUNANLAR	261
ESKİ DEVRİN SEVİMLİLERİ: VEZİRLER, MAHDUM VE DAMAT BEYLER, HÜNKÂR YAVERLERİ	267
O ZAMANIN EN ÇOK MÜRACAAT EDİLEN TEDİP VASITASI SÜRGÜNE GÖNDERMEKTİ	273
ESKİ ESİRCİ EVLERİ VE BU EVLERDE BULUNAN MUHTELİF ÇEŞİT ESİRLER!.....	279

HANİMEFENDİ HOTOZUNU TAKAR, ELMASLARINI TAKIŞTIRIR, ODALIK ARAMAYA ÇIKARDI.....	285
ŞART ETMEK SİYASETİ, BOŞAMA, HÜLLE VE PROFESYONEL HÜLLE ERBABI	291
ESKİ ÇOCUK OYUNLARI: EL EL ÜSTÜNDE KİMİN ELİ VAR, UÇTU UÇTU, BALIK KAÇTI... ..	297
ESKİ KOCAKARI EFSANELERİ VE BUNLARIN TATBİKİNE NEZARET EDENLER.....	301
ESKİ BOĞAZİÇİ ÂLEMLERİ, MEHTAPTA DENİZ GEZİNTİLERİ, SAZLAR, SÖZLER	307
ANADOLU YAKASI SAYFİYELERİ, KIZILTOPRAK, FENERBAHÇE, ERENKÖY TARAFLARI	313
EMİNÖNÜ VE KARAKÖY, ESKİ KÖPRÜ, DİLENCİLER VE KÖPRÜNÜN İKİ TARAFI.....	319
EMİNÖNÜ'NDEN DİVANYOLU TARİKİYLE FATİH'E GİDİLİRKEN NELER GÖRÜLÜRDÜ?.....	325
ESKİ PAZAR YERLERİ, BURALARDA SATILAN EŞYA VE PAZARLARIN ZİYARETÇİLERİ	331
YİYECEK VE İÇECEĞE DAİR MEŞHUR ŞEYLER VE BUNLARIN SATILDIĞI YERLER.....	337
SOKAKLARDA ŞİMDİ TESADÜF EDİLMİYEN TİPLER VE SATICILAR, ESKİ EVLER.....	343
MEVSİMLERE DAİR TANDIRBAŞI KANAATLERİ, YAZ VE KIŞ HAKKINDA HÜKÜMLER.....	347

HAZIRLAYANIN NOTU

30 Sene Evvel İstanbul, Sermet Muhtar Alus'un neredeyse yazı hayatının her aşamasında yazar kadrosunda yer aldığı *Akşam* gazetesindeki yazılarının bir kısmından meydana geliyor. "30 Sene Evvel İstanbul" üst başlığıyla yayımlanan bu yazılar onun aynı zamanda düzenli bir biçimde İstanbul yazıları yazmasının başlangıcıdır. 1952'de vefatına kadar *Akşam*'da kısa aralıklar haricinde çeşitli tasniflerle İstanbul'u anlatmıştır. "75 Sene Evvel İstanbul", "Eski Günlerde", "Eski Defterdekiler", "İstanbul Kazan, Ben Kepçe", "Gördüklerim ve Duyduklarım" gibi *Akşam*'da farklı yıllarda tefrika hâlinde uzun yazılar kaleme almıştır. Bu kitapla *Akşam* gazetesindeki yazıların birinci cildi okur karşısına çıkıyor. Her bir kitap, yazarın kendi tercihi olan bu tefrikaların isimleri ile yayımlanacaktır. Bunlar dışında kalan muhtelif yazılar ve resimli tefrika macera türünden küçük romanları ise ayrıca kitaplaştırılacaktır. *30 Sene Evvel İstanbul*, Alus'un Türkçesindeki zengin dünyayı daha anlaşılır kılmak için birtakım notlamayı gerektiriyordu. Yazarın kendisi tarafından atılmamış dipnotlar haricindeki bütün açıklamalar bana aittir. Burada Alus'u, kendi yazılarından istifade ederek notladığımı özellikle belirtmeliyim. Okur bu vesileyle bir kavram ya da özel isim hakkında daha fazla malumat edinmek istediğinde Alus'un başka yazılarına yönelebilecektir. Kitapta kullanılan görseller aynı zamanda gazetede yer alan resimlerdir ve S imzasından da anlaşılacağı üzere Alus'un kendi çizimleridir.

Yakup ÖZTÜRK
Bilecik, Aralık 2022

30 SENE EVVEL BEYOĞLU CADDE-İ KEBİRİ, BURADAKİ DÜKKÂNLAR VE MÜDAVİMLERİ¹

Beyoğlu Cade-i Kebiri... 25, 30 sene içinde esaslı bir değişiklik görmüyorum. Yeni olarak: Elektrik, elektrikli tramvay ve otomobiller. Metro hanı, Rus Konsoloshanesi, Tokatlıyan Otelı ve sinemalar. Ortadan kalkan da konak arabaları, sokak köpekleri, cıgırtkan Rum dilenci, Tüysüz Haçık. Bilmem fazla bir şey var mı?

Cadde aynı en, aynı boy ve hiç şüphesiz aynı kaldırım.

O zaman tünelin medhali o kadar tozlu, topraklı, karanlık bir yerdi ki, tıpkı yeni tahliye edilmiş bir kömür ardiyesine yahut da yağ deposuna benzerdi.

Tekke sırasında, gramofoncunun yanındaki kitapçı dükkânı çok eskidir. O zaman adı Hristodulos'tu. Mektepliler, bilhassa Mekteb-i Sultanî talebesi hep oradan alışveriş ederlerdi. Hamdullah Suphi Bey'i ilk defa orada görmüştüm. "409 şair Hamdi!" diye gösterdiler.

Şimdi karşıki kitaphanede tezgahıtar olan Dimitri buradan yetişmedir. İşte 25 senede 5 yaş bile ihtiyarlamayan çehre! Librairie Mondiale'deki² siyah takkeli, kara sakallı da aynı hâldedir. Şayan-ı hayrettir!

Karşı köşede, gözlükçü Verdu'nun camekânları hiç silinmez, kirli durur, raflardaki eşyaların üzerinde bir parmak toz görülürdü. Sağdaki Tiring mağazasının kapısında Florinalı Nazım Bey'e³ benzeyen kıranta elbiseli mankenler vardır.

¹ Akşam, 12 Mart 1931.

² Tam adı La Grande Librairie Mondiale Hacette olan Beyoğlu Tünel'deki eski İstanbul kitapçısıdır. Yayıncılık yapmıştır.

³ Filorinalı Nazım (1883-1939): Kendisine "Türk şiir kralı" lakabını vermesiyle meşhur şair.

Bugünkü Lebon yine o eski Lebon'dur.⁴ Vitrindeki tabaklar, yu-murta şeklindeki atlas kutular bile ihtimal o zamandan kalma. Yerle-rinden kımıldatılmamış.

Camekânın önündeki köşe, Anadolu Şimendiferleri Direktörü Hügnen'in taht-ı inhisarında⁵ idi. Yanında bir iki ahababı, bilhassa Türkiye Millî Bankası meclis-i idare azasından Cemal Bey merhum, ağzında purosusu, önünde şampanyası, her gün burada hazır ve nazır-dı. Hatırlar mısınız bilmem, Hügnen, Fransız şairi Catulle Mendès'e⁶ benzemez miydi?

Lebon şekerlemeci dükkânı

Yandaki dükkândan sapınca bir kartpostalcı dükkânı vardı. Sahibi gayet yakışıklı bir adamdı. Eğer tanışıklığınız varsa, dükkânın boş bir köşesine çekilir, etrafı kollaya kollaya yarı çıplak kadın kartları tedarik edebilirsiniz. Göğüs ve bacakları biraz fazlaca açılmış bir resim ele geçirmek bir muvaffakiyet idi.

⁴ Lebon: Beyoğlu'nun meşhur pastanelerindendir. 19. asrın ikinci yarısında Passage Oriental'e bitişik açılmış, uzun yıllar İstanbul'un kültür sanat insanlarına mahfil olmuştur. Alus, *Akşam* gazetesinde 6 Teşrin-i Sâni 1938 tarihli "Tünel Meydanı'ndan Beyoğlu'na", ile 16 Mayıs 1939 tarihli "Beyoğlu'nun Bazı Maruf Simaları" yazılarında Lebon'dan bahseder.

⁵ Taht-ı inhisar: Tekel.

⁶ Catulle Mendès (1841-1909): Fransız şair ve oyun yazarı. Parnas şiirinin bir temsilcisi olarak Servet-i Fünun devrinde Türk edebiyatçıların ilgisini çekmiş, hakkında yazılar yazılmıştır.

30 ŞENE EVVEL BEYOĞLU'NDA EN ÇOK GÖRÜLEN SİMARLAR, TOKATLIYAN'IN GEDİKLİLERİ³⁰

Beyoğlu, o devirde de İstanbul'un bütün şayan-ı dikkat simalarını kendine çekirdi. Kalburun üstüne gelen birçok şahsiyetleri burada görebilirdiniz. Kışın, bilhassa cuma günleri cadde daha civcivli olurdu.

En kalabalık saha Tünel ile Ağa Camii'nin arası idi. Simalarının çoğu her günkü gündelik kimselerdi. Birçoğu da cuma ve pazar piyasalarına iştirak için bilhassa hazırlanıp gelenlerdi.

Cadde-i Kebir'de kimleri görmezdiniz? Zamanın en şık ve en lüks arabalı ve arabacılı genci Reşatdpaşazade Ali Bey, oldukça sıhhatli, altın gözlüklü ve bastonlu, arkasında Mir'in³¹ kostümü, müteazzım³² ve vakur.

Yanında, bir kadın kadar temiz ve berrak ciltli, kaş göz güzeli, refiki Muhtar Bey. Düyun-ı Umumiye Komiseri güzel bıyıklı Said Bey (Arabasının yağız atları en pahalı lütr kürkleri³³ kadar parlaktı). Saidpaşazade, sportmen yürüyüşlü Fuad Paşa. Yine yağız atlı Şeyhülislamzade, ince, narin Muhtar Bey.

Benzi çok soluk, faytonun içinde dizlerinde şal, sadr-ı esbak³⁴ Saidpaşazade Ali Namık Bey. Tebessümü bir mucizeye mütevakkıf olan çatık kaşlı, son derecede ciddi Yusuf Şetvan Bey (Brik³⁵ arabasını kendi kullanır).

³⁰ *Akşam*, 16 Mart 1931.

³¹ Mir: İstiklal Caddesi üzerinde bulunan ve merkezi Paris'te olan Mir et Cottereau bonmarşesi kastedilmektedir. Bu marka 1850'de İstanbul'da şube açmıştır.

³² Müteazzım: Kendini büyük gören, büyülenen, kibirli.

³³ Lütr kürk: Birtakım hayvanlardan elde edilen parlak kürkler.

³⁴ Sadr-ı esbak: Eski sadrazam.

³⁵ Brik: Ön kısmında sürücünün oturacağı yüksek bir yeri, yanlarda ise karşılıklı iki

Ramizbeyzade, kupa arabalı, pek gençliğinden beri kır bıyıklı Neyyir Bey. Kalkık omuzlu teşrifatçı Galib Paşa. Seraskerzade ferik üniformalı Süreyya ve Şükrü Paşalar. Levazım reisi tombalak Ahmed Afif Paşa ve yangında iki elleri arkasına bağlı, sallana sallana yürüyen Cemal Paşa. Köse Raifpaşazade, o zamanın meşhur güllecisi ve sporcusu Nihad Bey. Rüsumat mektupçusu minimini ayaklı Sırrı Bey.

Beyoğlu caddesinin hâlâ değişmeyen en dar kısmı

Garip bir cihet varsa o da bazı kimselere muayyen noktalarda tesadüf edişimdir. Mesela ne zaman Tünel’de bulunsam muhakkak karşımda “On Dokuz Yüz” ismini koyduğumuz zatı görürdüm. Bir seyyar kitap satıcısı kadar elleri, cepleri kitap ve gazete dolu olan bu adam, alafangalık olsun diye 1900’lere hep on dokuz yüz diyordu.

Hâlâ merak ederim, acaba kimdi, kimin nesiydi?

Tahsin Nahid merhum yanında uzun ve koyu fesi, elinde Alber Sanen ve Fernan Grek’in şiir mecmuaları, tünel meydanında önüme çıkardı. Gözünde vapur dumanı gözlük, elinde kamçı, ayağında gıcır gıcır çizme, Topçu Zabiti Hasan Bahri Bey’e, Doktor Enver Bey’in ağabeyi, dahiliye nezareti hulefasından uzun boylu sarı Safder Bey’e tesadüf de münhasıran buraya münhasırdı.

DİLLERE DESTAN OLAN ESKİ KÂĞITHANE ÂLEMLERİ NASILDI, BURADA NASIL EĞLENİLİRDİ?⁵⁶

Bir zamanlar Kâğıthane, İstanbul'u en iyi temsil eden mesire idi. Babil Kulesi gibi bir yerd. Her tabakadan, her milletten, her cinsten, boy boy, türlü türlü eşhas: Sultanlar, şehzadeleri, mabeyn erkânı, mahdumlar, damatlar, kalem beyleri, mirasyediler. Hanımefendiler, hanımlar, meşhureler, Beyoğlu yosmaları.

Sonra, bilhassa kayıklar tarafında, her çeşitten adam: Şeyhülislam kapısında kâtip, defterhanede mümeyyiz, kereste gümrüğünde mukayyit,⁵⁷ Şirket-i Hayriye'de enspektör,⁵⁸ Uzunçarşılı, yorgancı, Tersaneli, Haddehaneli, Çeşmemeydanlı.

Her milletten numune: Arap, Acem, Arnavut, Musevi, Ermeni, Rum.

Her türlü satıcı: Helvacı, macuncu, şerbetçi, oyuncakçı, baloncu.

Çifte nara zurna, göbek atan Çingene kızları, hampur çeken çocuklar, sazdan külâh satanlar, dilenciler.

Araba piyasalarının yapıldığı tarafla kayıkların bulunduğu cihet arasında büyük bir fark vardı. Arabalar tarafı güya mevki-i mahsus, öbür taraf da umumi yer.

Kâğıthane mevsimi pek kısa ömürlü idi. Mart dokuzundan sonra yavaş yavaş canlanır, Hıdırellez'de kemalini bulur, çayırılar biçilince tavsamaya başlar ve modası geçerdi.

⁵⁶ *Akşam*, 23 Mart 1931.

⁵⁷ Mukayyit: Bir büro veya kalemde, gelen giden evrâkı kaydetmek ve kayıt işlerine bakmakla görevli kimse, kayıt memuru.

⁵⁸ Enspektör: Bir deniz işletmesinin, denizcilikle ilgili işlerinin takip, sevk ve idaresi ile ilgilenen kişi.

Kâğıthane'ye gitmenin şartı şurtu, usul ve erkânı vardı. Hop dedik mi gitmek ne mümkün. Kimin haddi?

Evvelden dakik hazırlıklar şarttı. Elbiseleri itina ile ütöletmek, hatta icap ediyorsa lekeciye vermek. Yeni kostüm iki katlı ekmekek dayıfıdır. Kolalı gömleği erbabına kolalatmak. Fese mükemmel kalıp, potinlere boya gümüş, altın yaldızı, nikel her ne ise, baston sapını, sigara tabakasını, gözlük çerçevesini, saat kösteği, ucundaki şakşukayı ayna gibi parlatmak. Yüze sinek kaydı tıraş, bıyıklara kozmetik, saçlara losyon, üste başa lavanta.

Sonra en büyük mesele. İyi bir araba bulmak. Beyoğlu tarafında, Pera Palas'ın önünde, İstanbul cihetinde ise Sultan Mahmud türbesinin veya Şehzade Camii'nin yanındaki arabalardan tedarik edebilirsiniz ne mutlu! Arabacının kılık kıyafetini de gözden kaçırmamak, ihmal etmemek şarttı. Sünepe, üstü başı pek berbat ise biraz olsun çekidüzen verdirmek, evdeki giyilmeyen bir ceketini veya köşeye atılmış bir kamsileyi⁵⁹ o günlük iğretiden sırtına giydirivermek âdetti.

Ekseriyetle faytonun veya kupanın karşısı oturacak yeri kırık olur, ikide bir vidası çıkar. Bu sebeple önden muayene ile bir vida yahut altına bir destek elzemdi.

Araba parası iki ile üç mecidiye arasında tahallüf⁶⁰ ediyordu. Üç mecidiyelik arabanın fırçası, toz alacak tüyü, ekseriya yeşil çuha setreli, parlak düğmeli arabacısı ve temiz boyası olurdu. Bu arabacı, ağa tavırlı, tecrübeli, leblemeden leblebiyi çıkar, hâlbuki öbür arabacı, bir omzu yukarı bir omzu aşağıda, küllhanbeyivari yerinde oturur, içeridekilerle lüzumlu lüzumsuz laubali olur, kalıp sigarası⁶¹ isteyip birini kulağının arkasına koyar, arabayı bir yerde durdurdu mu hayvanların boynuna yem torbalarını geçirirdi. Bu hâller arabadakileri kan ter içine sokacak ayıp şeylerdi.

Şişli'de köşedeki karakolu, daha ileride, münasebetsiz isimli, köhne, yıkık kır kahvesini geçtikten sonra Hürriyet tepesinin hizasından yokuş aşağı doğru boylanınca toz duman deryasına karışdınız.

Burada göz gözü görmek yoktu. Bütün siyah ve lacivert esvaplar gri rengine girer, arabanın yağız atları kırışır, saç, bıyık, sakal, kirpik kumrallaşır, toza, toprağa bulanmış bir sinema komiği kadar feci bir

⁵⁹ Kamsile: Muşambadan yapılan bir üst kıyafeti.

⁶⁰ Tahallüf: Değişme.

⁶¹ Kalıp sigarası: Eskiden makine işi zıvanalı sigaralara verilen isim.